

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Вінтюк Ю.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті розглянуті особливості організації виконання курсових робіт у студентів, що навчаються за спеціальністю «Психологія». Здійснений огляд наукових публікацій за обраною темою; з'ясовані відомі підходи залучення студентів до наукової діяльності. Розглянуті особливості підготовки майбутніх фахівців до виконання курсових робіт в умовах навчання у вищій школі. Висвітлені особливості організації виконання курсових робіт у студентів-психологів з навчального курсу «Загальна психологія». Зроблені висновки з проведеного дослідження і намічені перспективи подальшої роботи у даному напрямку.

Ключові слова: залучення студентів до наукової діяльності, організація виконання курсових робіт, підготовка майбутніх професійних психологів.

Постановка проблеми. Підготовка кваліфікованих фахівців у вищій школі вимагає надання вмінь і навичок у вирішенні нестандартних завдань, які зустрічаються в реальних умовах практичної діяльності за певною спеціальністю. Дієвим засобом вирішення таких завдань є залучення майбутніх фахівців до студентської наукової роботи, що повною мірою стосується і підготовки практичних психологів. Ще кілька років тому залучення студентів до наукової діяльності відбувалося на старших курсах, коли вони вже опанували основи ряду спеціальних дисциплін і прослухали спеціалізований курс «Основи наукової діяльності». Але тепер це відбувається значно раніше, практично з першого року навчання, коли студенти повинні виконати курсову роботу з навчального курсу «Загальна психологія» (як підсумок 2-х семестрів її вивчення), через що як організація цієї роботи викладачами, так і виконання таких робіт студентами наражається на значні труднощі. Необхідність розгляду ситуації, що склалася, зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета роботи: розглянути особливості організації виконання курсових робіт у студентів-психологів.

Завдання дослідження:

- здійснити огляд наукових публікацій за обраною темою; з'ясувати відомі підходи залучення студентів до наукової діяльності;
- розглянути особливості підготовки майбутніх фахівців до виконання курсових робіт;
- висвітлити особливості організації виконання курсових робіт у студентів-психологів;
- зробити висновки з проведеної роботи і намітити перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ауковці, педагоги-психологи зокрема, доволі часто звертаються до дослідження питань, пов'язаних із підготовкою студентів до наукової діяльності, що зумовлено необхідністю залучення їх до виконання курсових, а згодом і дипломних кваліфікаційних робіт.

Передусім необхідно відзначити розробки, в яких висвітлені загальні питання організації наукової діяльності, наявні у публікаціях: А.Я. Баскакова [1], М.Т. Білухи [2], К.П. Власова [4], О.В. Крушельницької [7], П.І. Образцова [11], В.Л. Пілющенко [12], І.С. П'ятницької-Позднякової [13], А.С. Філіпенко [15] та ін.

Особливо цікавими, з огляду на необхідність вирішення поставлених у даному дослідженні завдань, є роботи, в яких висвітлюються особливості виконання курсових робіт з психології: В.Й. Бочелюка і В.В. Бочелюка [3], І. Галецької зі співавторами [5], В.Н. Дружиніна [6], Л.В. Кулікова [8], В.Ф. Моргуна [9], І.Н. Носе [10], Л.П. Сергієнко [14], А.В. Юрєвича [16] та ін.

У знайдених публікаціях розглянуто широке коло питань, які стосуються різних аспектів як залучення студентів до науково-дослідної діяльності, так і написання ними курсових і дипломних кваліфікаційних робіт. Висвітлено сутність, призначення наукової діяльності, її методологію і методи, а також структуру студентських наукових робіт, вимоги до їхнього оформлення, написання висновків тощо. Отримані відомості використані під час проведення власного дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що різні аспекти проблеми залучення студентів до наукової діяльності у процесі підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ в наявних джерелах висвітлені достатньо повно, інформації про організацію роботи з підготовки майбутніх фахових психологів до виконання курсових робіт виявлено не багато. Зокрема, залишаються нез'ясованими як деякі теоретичні питання, так і способи та особливості вирішення завдань навчально-виховного процесу при організації та здійсненні дослідницької діяльності у студентів-психологів; що спонукає до проведення самостійного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження полягало у пошуку оптимального підходу до підготовки студентів-психологів до виконання ними першої курсової роботи, з курсу «Загальна психологія». Для його розробки було використано як інформацію, отриману в ході огляду наукових публікацій на дану тему, так і власний досвід роботи зі студентами. Результати дослідження, у конспективному викладі, наведено далі.

На початку 2-го семестру першокурсникам оголошено про написання ними курсової роботи, а також про порядок вибору теми, керівника, пошук необхідної літератури, організацію підготовки до виконання, терміни виконання етапів роботи і дату її захисту. Вибір теми здійснюється студентами із запропонованого списку, для кожної групи, причому тем у цьому переліку більше,

ніж студентів у групі (передбачено також, що студент може виконати роботу на запропоновану ним тему, але тільки з дозволу викладача). Аналогічно студенти обирають собі керівників, за власними уподобаннями, із запропонованого списку для кожної групи. На вибір теми, керівника, пошук літератури у бібліотеках студентам надається 2 тижні; паралельно з цим починається підготовка їх до виконання курсової роботи.

Розпочати підготовку першокурсників до виконання першої курсової роботи необхідно з роз'яснення ролі науки у сучасному суспільстві, психології зокрема. Їм потрібно розповісти про те, що на даному етапі розвитку людства наука є тою рушійною силою соціального прогресу, яка зумовлює ефективність практично у всіх сферах людської життєдіяльності. Без наукових досліджень не обходиться ні один з видів діяльності, у будь-якій галузі: від видобутку корисних копалин і виробництва продуктів харчування до забезпечення можливості для існування майбутніх поколінь. Це ж саме стосується професійної діяльності практичних психологів; дана ситуація зумовлює необхідність залучення майбутніх фахівців із психології до наукової роботи ще під час їхнього навчання у ВНЗ. Серед видів наукової діяльності, до яких першочергово залучаються студенти, є виконання ними кваліфікаційних робіт зі спеціальності: курсових, а згодом бакалаврських і магістерських дипломних, які обов'язково повинні містити елементи науковості.

Після цього необхідно надати визначення: *Курсова робота – вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, що виконується студентами вищих навчальних закладів протягом семестру для закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержання під час вивчення певного навчального курсу, та застосування їх до вирішення різноманітних фахових завдань.*

Відповідно, студентам, що приступають до виконання наукової роботи, необхідно знати теорію та методологію наукової діяльності, оскільки у процесі оволодіння необхідними навичками виникає низка питань методологічного характеру. Передусім, молодим науковцям бракує досвіду у використанні методів наукового пізнання, застосування логіки, сучасних технологій, принципів і теоретичних підходів із арсеналу психологічної науки. Крім цього, часто незнання принципів дослідження спричиняє виникнення багатьох проблем і помилок на шляху до здійснення ефективного наукового вивчення проблеми й отримання достовірних даних.

Відтак, актуальним є детальний аналіз проблеми методологічного підґрунтя наукового дослідження, яким є курсова робота. Будь-яке наукове дослідження опирається на конкретні принципи, ідеї, шляхи та способи пізнання явищ дійсності, а наслідком є одержаний об'єктивний результат. Звісно, треба наголосити, що наукове знання не є тим самим, що й побутове знання, отримане на власному досвіді чи навіть досвіді попередніх поколінь. А тому студенти повинні знати їхні особливості, знаходити наявні відмінності, й оперувати під час підготовки курсової роботи лише достовірними, тобто науковими знаннями.

Вже при опануванні основами науки студенти стикаються з відмінностями наукового та побутового психологічного знання, тому курсова робота повинна навчити майбутніх психологів оволодіти методами наукового дослідження психологічної реальності. Студенти першого курсу лише розпочинають дослідження психічних явищ, проте вже повинні вчитися володіти методами наукового дослідження. Окрім оволодіння методами теоретичного пізнання дійсності, вони повинні також опанувати необхідними емпіричними методами дослідження. В результаті закінчена наукова робота студента повинна містити висновки та рекомендації щодо досліджуваної проблеми.

Після з'ясування попередніх питань, можна приступати до роз'яснення особливостей написання курсової роботи, розпочавши з висвітлення технології цього процесу. Для того, щоб майбутній фахівець виконав всі вимоги та максимально вдало зробив свою роботу він повинен бути ознайомлений із поняттям науки і основами наукового дослідження. Студенти вже раніше отримали необхідну інформацію про те, що таке наука, тому варто з'ясувати, наскільки добре вони освоїли цю інформацію, зокрема, які особливості наукового пізнання; за необхідності потрібно зробити певні уточнення чи надати пояснення. Відповідно, викладачу необхідно здійснити порівняльну характеристику побутових та наукових знань і вказати критерії їхнього розрізнення.

Необхідною умовою наукового дослідження є розвиток пізнавальної сфери дослідника, отже, наукове пізнання – це процес цілеспрямованого вивчення об'єктів та явищ дійсності, в основу якого покладена певна методологія. Тому далі необхідно нагадати як про методологію взагалі, так і про методологію наукового пізнання. Важливо відзначити, що процес наукового пізнання у психології, як і у будь-якій іншій науці є доволі складним. А тому дотримання певного методологічного підходу, тобто системи правил, принципів, норм і методів, у процесі організації наукової діяльності та побудови наукової теорії є необхідною умовою пошуку достовірного знання. Процес наукового пізнання передбачає виникнення ряду проблем, вирішення яких є необхідною умовою достовірності кінцевого результату.

Далі необхідно сказати про рівні знань, що задіюються у процесі написання курсової роботи: теоретичний та емпіричний, відповідно до цього і методи здобуття таких знань поділяються на теоретичні та емпіричні. Ці рівні знання відрізняються один від одного за чотирма параметрами: сторона вивчення об'єкта, мета пізнання, логічна форма відображення отриманого знання, масштаби його застосування на практиці. Відповідно, далі необхідно розповісти про специфіку теоретичного й емпіричного пізнання; об'єднання емпіричних і теоретичних знань у єдине ціле становить зміст науки. Базуючись на тому, що кожне наукове дослідження повинно містити у собі два рівні наукового знання, під час написання курсової роботи прийнято розділяти дві основні її частини: теоретичну й емпіричну. Однак науковість роботи визначається також дотриманням певних принципів наукового дослідження, які є як загальнонауковими, так і конкретно психологічними. Тому далі необхідно внести ясність у питання про принципи наукового дослідження у психології.

З огляду на це слід нагадати, що основними складовими компонентами концептуальної складової методології науки є сукупність принципів наукового дослідження. Роз'яснюємо: принцип наукового дослідження – це провідна ідея, основне правило психологічного дослідження. До основних принципів психологічного дослідження належать: принцип детермінізму, системний принцип, принцип розвитку, принцип єдності свідомості та діяльності, принцип особистісного підходу, принцип об'єктивності, рефлексорної та соціально-історичної обумовленості психіки, єдності теорії, експерименту та практики.

Далі виклад необхідно зосередити на інформації про методи наукового дослідження у курсовій роботі; потрібно розповісти про методи теоретичного й емпіричного пізнання дійсності. Методи теоретичного пізнання дійсності спрямовані на перебудування наявної інформації за допомогою операцій мислення. У науковій літературі прийнято виділяти наступні методи теоретичного пізнання дійсності: абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, системний метод. Принагідно слід відзначити, що володіння методами теоретичного пізнання психічних явищ є важливою умовою вдалої курсової роботи.

Після цього виклад можна перенести на розповідь про методи емпіричного пізнання дійсності; які поділяють на кількісні та якісні; тож слід зосередитися на розкритті їхніх відмінностей та специфіки застосування під час проведення самостійного дослідження. До основних кількісних методів дослідження належать: структуроване спостереження, експеримент, опитування, тестування, структуроване інтерв'ю. Оскільки студенти вже обізнані з переліченими методами, можна влаштувати опитування присутніх про їхні особливості, після чого продовжити виклад. До якісних методів психологічного дослідження належать: фокус-групи, глибинне інтерв'ю, нарративи, метод кейсів, проективні методи, контент-аналіз, етнографічні дослідження та ін.

Кожне дослідження, яке можна вважати науковим, здійснюється у ряд етапів, тому далі необхідно приступити до розгляду етапів написання курсової роботи. Етап дослідження – це його частина, що характеризується конкретними завданнями, виконання яких дає можливість переходити до наступної частини дослідження. Можна виділити такі етапи: підготовчий, етап теоретичного опрацювання літератури, підготовчий до емпіричної частини, збір даних, систематизація результатів дослідження, попереднє опрацювання отриманих результатів, аналіз та інтерпретація отриманих даних, формулювання висновків та практичних рекомендацій, оформлення роботи та її презентація. Виділення чітких етапів дає можливість узагальнення, систематизації та ефективної організації психологічного дослідження; послідовно слід пояснити й обговорити всі етапи.

Далі виклад переносимо на розгляд питань про вимоги до оформлення курсової та її структури; передусім необхідно пояснити вимоги до написання вступу. Вступ курсової роботи повинен відображати основну проблему дослідження, його актуальність, предмет та об'єкт вивчення, мету та завдання, а також науково-практичну

значимість результатів дослідження. Із загальної сукупності психологічних проблем визначається та, яка безпосередньо викликає інтерес дослідника. Проблема дослідження – це форма та засіб наукового пізнання, що є єдністю двох змістовних елементів: 1) Знання про незнання і передбачення можливості наукового з'ясування; 2) Питання чи інтерес, яке висвітлює дослідник у своєму дослідженні. Проблема дослідження відображає його актуальність; актуальність дослідження – наголошення на тому, яку важливу проблему науки та практики розв'язує конкретна наукова праця. Для пояснення цих положень необхідно навести приклади взаємозв'язку теми, мети та завдань дослідження.

Після цього потрібно розповісти про вимоги до написання теоретичної частини курсової роботи. Почати слід з пояснення вимоги, згідно з якою у першому розділі студент здійснює аналіз літератури, висвітлюючи стан дослідження проблеми різними авторами. Якщо це доцільно, теоретичну частину можна розбити на 2 або максимум 3 структурні підрозділи. Зразки назв розділів і підрозділів наводяться, до різних тем, що їх називають студенти. Зауважимо також, що класифікація матеріалу і його групування у розділи та підрозділи повинна відображати логіку викладу матеріалу і є необхідною лише тоді, коли це полегшує розуміння інформації.

Варто відзначити, що важливим аспектом у написанні теоретичної частини роботи є врахування етики та культури посилання на авторів, чії ідеї використовуються у теоретичній частині. Відповідно, кожна запозичена із монографії, статті, інтернет-видання чи іншого джерела ідея повинна закінчуватись посиланням встановленого зразка.

У розділі, присвяченому теоретичному опрацюванню літератури, необхідно продемонструвати оволодіння методами теоретичного пізнання. Тобто у роботі доречно не лише переписувати теорії, але й порівнювати їх, не тільки наводити класифікації, але й аналізувати їх недоліки порівняно з іншими класифікаціями і т. д. У кінці теоретичного розділу курсової роботи повинні міститись висновки до нього, які найдоречніше назвати «Висновки до першого розділу».

Далі необхідно зосередитися на вимогах до написання емпіричної частини курсової роботи. Слід пояснити, що другий розділ містить власне опис та аналіз емпіричних результатів дослідження. Починаємо з формулювання його назви, поділу на підрозділи; кожен із підрозділів емпіричної частини дослідження повинен мати назву. Нагадуємо, що в кінці другого розділу формулюються висновки до нього та рекомендації досліджуваним особам. Висновки та рекомендації формулюються строго на основі проведених емпіричних досліджень, опираючись на теоретичні розробки щодо проблеми дослідження, описані у першому розділі.

Причому, необхідно відзначити, що на першому році навчання, тобто при виконанні даної курсової роботи, проведення емпіричного дослідження не є обов'язковим. Студенти, за власним бажанням, можуть провести невелике розвідувальне дослідження, задіявши вибірку з кількох десятків піддослідних. Як методи збору необхідних даних вони переважно використовують: спо-

стереження, опитування, анкетування, бесіду або інтерв'ю. Але вдаються до проведення власного дослідження лише найпідготовленіші студенти; інші замість емпіричної частини роботи виконують практичну. Тобто, у наступному розділі, після теоретичного, вони поміщують інформацію про те, як висвітлені положення використовуються на практиці, у повсякденній роботі фахового психолога.

Особливо детально потрібно зупинитися на вимогах до написання висновків та рекомендацій; слід пояснити, що вони є обов'язковою частиною курсової роботи. У висновках стисло подаються основні отримані наукові та практичні результати у формі окремих пунктів. Ці пункти повинні містити формулювання розв'язаної наукової проблеми та її значення для науки та практики. Висновки є логічним завершенням курсової роботи, вони фактично є звітом про одержані досягнення, тобто кінцевим результатом проведеного дослідження. У висновках робиться підсумок всієї виконаної роботи, висвітлюються наявні здобутки, (які, власне, ставновлять її основну цінність), крім цього, вказуються перспективи подальшого вивчення того чи іншого питання тощо. При їх написанні потрібно врахувати певні вимоги, про які потрібно детально розповісти.

Після викладу підсумків потрібно навести інформацію про можливість практичного застосування одержаних результатів і вказати перспективи подальших досліджень даної проблеми. Тому далі формулюються практичні рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів.

На завершення студентів потрібно ознайомити з вимогами до оформлення таблиць, малюнків і графіків, а також списку використаної літератури, показати зразки її оформлення для різних джерел; оформлення додатків; надати зразок оформлення титульної сторінки і змісту роботи; а також розповісти, як буде відбуватися її захист перед комісією, специфіку підготовки до виступу тощо.

Щодо результату апробації запропонованого підходу, необхідно відзначити наступне. Отримавши всі необхідні для виконання курсової роботи знання і пояснення, приклади, рекомендації, студенти приступають до її написання; труднощі, що при цьому виникають, вони вирішують з обраними ними керівниками із числа викладачів кафедри психології. Роз'яснення всіх аспектів виконання курсової роботи займає 8 год. аудиторних занять (що триває 2 тижні, відведених на вибір теми і пошук необхідної літератури у бібліотеках); проте після цього студенти вже знають, що і в якій послідовності їм потрібно робити, як долати можливі труднощі, та приступають до її виконання.

Проведене дослідження дає підстави зробити наступні **висновки**.

1. Огляд наукових публікацій за обраною темою дозволив констатувати, що в працях науковців наявні необхідні напрацювання, які дозволяють належним чином обґрунтувати і відповідно реалізувати підготовку студентів до виконання курсових робіт.

2. Застосування оптимального підходу до виконання курсових робіт передбачає надання необхідних знань про всі етапи її виконання, викладу їх у певній логічній послідовності, що дозволяє зробити ці знання доступнішими і зрозумілішими, а відповідно, полегшити процес виконання курсової роботи.

3. Можна передбачити, що впровадження запропонованого підходу дозволить подолати труднощі, які найчастіше зустрічаються у студентів-психологів при написанні курсових робіт, і матиме позитивний вплив на залучення їх як до наукової діяльності, так і на процес формування їхньої професійної компетентності загалом.

У майбутньому передбачено на основі розробленого і апробованого підходу укласти методичні рекомендації до написання курсових робіт студентами 1-го курсу, спеціальності «Психологія», з навчального предмету «Загальна психологія».

Список літератури:

1. Баскаков А.Я. Методология научного исследования: учеб. пособ. – 2-е изд. / А.Я. Баскаков, Н.В. Туленко. – К.: МАУП, 2004. – 216 с.
2. Білуха М.Т. Методология научных исследований: підруч. / Білуха М.Т. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
3. Бочелюк В.Й. Методика та організація наукових досліджень із психології: навч. посіб. / Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. – К.: Центр учб. літ., 2008. – 360 с.
4. Власов К.П. Методы исследований и организация экспериментов / Власов К.П., Власов П.К., Киселева А.А. – Х.: Гуманитарный Центр, 2002. – 256 с.
5. Галецька І. Курсова робота. Методичні рекомендації до виконання та захисту для студентів психологічних відділень / І. Галецька, С. Грабовська, Н. Пилат. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 42 с.
6. Дружинин В.Н. Структура й логика психологического исследования / В.Н. Дружинин. – 2-е изд., испр. – М., 1994. – 164 с.
7. Крушельницька О.В. Методология та організація наукових досліджень: навч. посіб. / О.В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
8. Куликов Л.В. Психологическое исследование: метод. рекомендации по проведению / Куликов Л.В. – СПб.: Речь, 2001. – 186 с.
9. Моргун В.Ф. Кваліфікаційні наукові роботи з психології: курсова, бакалаврська, магістерська. Методичний посібник для студентів / В.Ф. Моргун, Л.С. Москаленко; За ред. В.Ф. Моргуна. – К.: Видавничий дім «Слово», 2013. – 168 с.
10. Носе І.Н. Введение в практику психологического эксперимента / Носе И.Н. – М.: ПЕР СЗ, 2006. – 304 с.
11. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / Образцов П.И. – СПб.: Питер, 2004. – 268 с.
12. Пілюшенко В.Л. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: навч. посіб. / Пілюшенко В.Л., Шкрабак І.В., Словенко Е.І. – К.: Лібра, 2004. – С. 310–329.
13. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. / І.С. П'ятницька-Позднякова. – К., 2003. – 116 с.

14. Сергієнко Л.П. Основи наукових досліджень у психології: кваліфікаційні та дипломні роботи: навч. посіб. / Сергієнко Л.П. – К.: Професіонал, 2009. – 240 с.
15. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій / А.С. Філіпенко. – К.: Академвидав, 2005. – 207 с.
16. Юрєвич А.В. Теория и методология психологи / Юрєвич А.В. – М.: «Институт психологи РАН», 2007. – 528 с.

Винтюк Ю.В.

Национальный университет «Львовская политехника»

ОРГАНИЗАЦИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ КУРСОВЫХ РАБОТ У СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

В статье рассмотрены особенности организации выполнения курсовых работ студентов, обучающихся по специальности «Психология». Проведён обзор научных публикаций по выбранной теме; выяснены известные подходы привлечения студентов к научной деятельности. Рассмотрены особенности подготовки будущих специалистов к выполнению курсовых работ в условиях обучения в высшей школе. Освещены особенности организации выполнения курсовых работ студентов-психологов по учебному курсу «Общая психология». Сделаны выводы из проведенного исследования и намечены перспективы дальнейшей работы в данном направлении.

Ключевые слова: привлечение студентов к научной деятельности, организация выполнения курсовых работ, подготовка будущих профессиональных психологов.

Vyntyuk Yu.V.

National University "Lviv Polytechnic"

ORGANIZATION OF EXERCISE OF COURSE WORKS STUDENTS-PSYCHOLOGISTS

Summary

The article deals with the peculiarities of the organization of the implementation of course papers at students studying in the specialty "Psychology". An overview of scientific publications on the chosen topic; Well-known approaches to attracting students to scientific activity have been clarified. Peculiarities of attracting future specialists to the implementation of coursework in conditions of study at a higher school are considered. The peculiarities of the organization of the implementation of course papers at psychologists-students from the general psychology course are highlighted. The conclusions of the conducted research are drawn up and prospects of further work in this direction are outlined.

Keywords: attraction of students to scientific activity, organization of implementation of term papers, preparation of future professional psychologists.